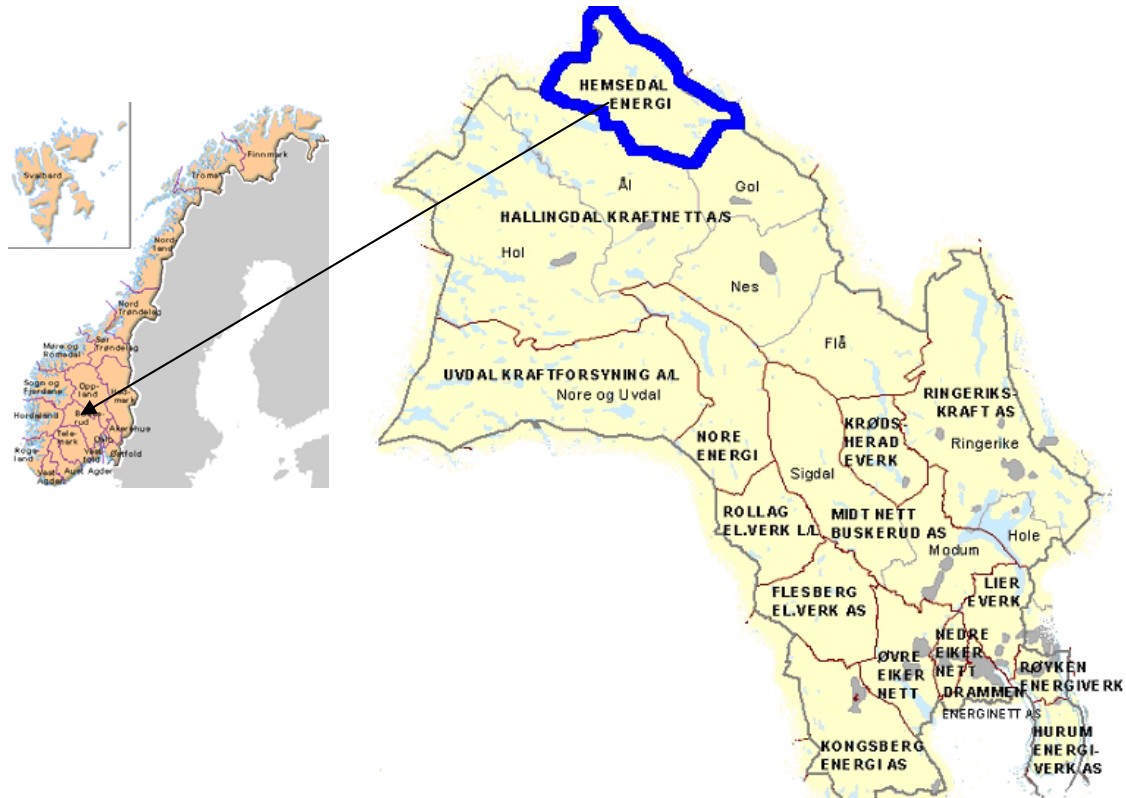

LOKAL ENERGIUTREDNING

Revidert 2006

HEMSEDAL KOMMUNE

”... når det planlegges utvidelse av distribusjonsnettet skal alternativer til å forsterke elnettet utredes. Herunder skal energieffektiviserende løsninger og desentralisert produksjon vurderes”

EL-direktivets artikkel 14

Hemsedal Energi skal levere kraft og overføringstenester til gunstig pris for forbrukerane i Hemsedal kommune, og slik at overføringsnettet til ein kvar tid har ein kvalitet som sikrar så sikker tilføring av kraft som mogeleg til alle forbrukerane.

Vedtøkt for Hemsedal Energi

Overføringsselskapene skal oppdatere energiutredningen hvert år. Dette er andre revisjon. De to foregående utredningene har møtt liten interesse. Det må vurderes annet forum å presentere utredningen på.

INNHALDSFORTEGNELSE

HEMSEDAL KOMMUNE	1
1 Bakgrunn for arbeidet:	1
1.1 Lovverk:	1
1.2 Mål for utredningsarbeidet:	1
1.3 Sentrale bestemmelser/gjøremål/handlinger:	1
1.4 Lokale bestemmelser/gjøremål/handlinger:	2
1.5 Noen skillelinjer – energiplan – lokal energiutredning:	3
2 Organisering av arbeidet:	4
2.1 Ansvar:	4
2.2 Ansvarlige personer:	4
2.3 Tidsplan for arbeidet - 2005:	4
2.4 Framtidig rullering:	5
3 Status pr. i dag - energisystem:	6
3.1 Elektrisk kraft:	6
3.1.1 Noen tall om forbruket i Hemsedal:	7
3.1.2 Noen tall (fra årsmelding 2004):	7
3.1.3 Generelt:	8
3.2 Biobrensel:	10
3.3 Olje:	11
3.4 Varmepumper:	11
3.5 Gass:	11
3.6 Vassboren varme:	11
3.7 Andre energikilder:	12
4 Statistikk – noen tall:	13
4.1 Bruk av elektrisk kraft:	13
4.2 Bruk av biobrensel:	14
4.3 Bruk av olje/parafin:	15
4.4 Bruk av varmpumper:	15
4.5 Bruk av gass:	15
4.6 Bruk av vassboren varme:	16
4.7 Bruk av andre energikilder:	16
5 Lokal energiproduksjon:	16
5.1 Vannkraft:	16
5.2 Annen produksjon:	16
6 Utvikling i energietterspørsel:	17
6.1 Kommunale planer:	19
6.1.1 Boligbygging	19
6.1.2 Næringsvirksomhet	19
6.1.3 Miljømål	19
6.2 Framskrivning av energibruken:	20
7 Vedlegg:	21
7.1 Forklaring av ord:	21
7.2 Benevnelse og omregningsfaktorer:	23
7.3 Referanser:	23

1 Bakgrunn for arbeidet:

Statlige myndigheter ønsker å initiere energiplanlegging. Dette blir gjort gjennom lov og forskrifter. Det er litt snodig at det er områdekonsesjonær og ikke kommunale myndigheter som skal utarbeide slik plan, men bakgrunnen er så enkel som at NVE ikke har noen instruksjonsmyndighet overfor andre enn områdekonsesjonær. NVE har m.a.o. ikke muligheter til å bestemme noe for Hemsedal kommune.

Lokale energiutredninger skal være et informasjonsvirkemiddel som bl.a. skal bidra til å være en møteplass for kommunen, områdekonsesjonær og andre lokale energiaktører.

I Forskriftene tenkes det nok mest på litt større forsyningsområder enn Hemsedal, og dersom man fulgte forskriftene til punkt og prikke ville det nok bli uforholdsmessig dyrt å utarbeide og administrere en slik ordning. Administrasjonen i Hemsedal Energi har derfor valgt å legge lista relativt lavt for dette arbeidet i første omgang. Det er likevel å håpe at arbeidet gir nyttig informasjon, øker kreativiteten rundt energispørsmål og at det sporer til innsats på området. Dette er også grunnen til at administrasjonen i Hemsedal Energi har valgt å gjøre arbeidet selv i stedet for å kjøpe tjenesten av et konsulentfirma.

Oppdatering av lokal energiutredning må være utarbeidet og godkjent innen 1. januar 2007. Hvem som er vedtaksorgan, står det ikke noe om i forskriften. Vi antar derfor at vedtak av lokal energiutredning blir gjort administrativt av styret. Lokal energiutredning blir derfor en styresak før jul.

1.1 Lovverk:

- Energiloven
- Energilovforskriften
- Forskrift om energiutredninger

1.2 Mål for utredningsarbeidet:

- Bedre kunnskapen om energispørsmål blant de aktuelle aktører
- Medvirke til en samfunnsmessig rasjonell utvikling av energisystemet

1.3 Sentrale bestemmelser/gjøremål/handlinger:

Områdekonsesjonær skal årlig invitere representanter fra kommunen og andre energiaktører til et offentlig møte der bl.a. alternative løsninger for energiforsyning i kommunen skal presenteres og diskuteres.

Energispørsmål kan/bør også være en viktig del av kommunen sin tilrettelegging og planlegging av nye utbyggingsprosjekter etter plan- og bygningsloven. Selv om påvirkningsmulighetene er små pr. i dag, så er det mye som taler for at kommunene i framtiden vil få hjemmel til å pålegge utbygger bestemte varmeløsninger. Da må det være muligheter for alternativer.

For egen regning tenker vi oss å la dette bli en del av den kommunale langtidsplanlegging av infrastruktur, der også forsyningsområdet sine planer og utfordringer blir tatt opp i litt større målestokk. Dette er litt spesielt i Hemsedal der energiverket har kommunen som forsyningsområde og dermed slipper å vurdere forsyningsområder opp mot hverandre. Man kan og må tenke mer samfunnsøkonomisk og mindre bedriftsøkonomisk, jfr. samtidig vedtektene fra første side.

Energiloven med forskrifter forutsetter allerede at områdekonsesjonær i samarbeid med kommunen og utbyggere har et samarbeid for å kunne velge rasjonelle energiløsninger. Dette punktet blir enda tydeligere når det utarbeides en energiutredning, og kanskje det som skal til for å få fokus på dette arbeidet.

1.4 Lokale bestemmelser/gjøremål/handlinger:

Hemsedal Energi driver litt spesielt i forhold til mange andre energiverk i Norge. Forskjellen er i hovedsak at virksomheten driver med både kraftsalg og salg av overføringsvirksomhet samtidig. Dette vil mange kalle selvmotsigende, siden kraftsalg normalt handler om å selge mest mulig kraft til dyrest mulig pris, mens overføring av den samme kraften handler om å få et så jevnt forbruk som mulig for å maksimere inntektene i forhold til investeringene.

Hemsedal Energi har fulgt intensjonene fra våre eiere fra 1992, da de nye vedtektene ble vedtatt. Vedtektene la til grunn at kraftsalg og overføring skulle gjøres til en billigst mulig pris, men likevel slik at overføringsnettet ble best mulig bygget ut og vedlikeholdt.

Dersom man ser denne målsettinga isolert, så er det vanskelig å vurdere et emne som ENØK opp mot denne målsettinga. ENØK og motivasjon for ENØK-tiltak har en tendens til å være knyttet opp mot pris. Det er et dilemma at lav kraftpris reduserer forbrukernes fokus på tiltak for å få ned forbruket.

Samtidig er Hemsedal Energi sin salgsmåte etter administrasjonen sin mening den måten som best sikrer at verdien av konsesjons- og andelskraft blir igjen i Hemsedals-samfunnet. Vi frykter at verdiene som våre forfedre forhandlet seg fram til blir lite eller ingen ting verdt i framtiden dersom energiverkene kun blir en instans for eierne til å skaffe seg utbytte.

Blant de valg som er gjort de seneste årene – og som bryter med normal energi-virksomhet – kan nevnes investering i to-veis-kommunikasjon. Om dette har noen ENØK-virkning uten videre kan diskuteres. Men at det ved riktig bruk kan brukes til å øke fokus på energi er rimelig sikkert.

ENØK-tilskudd:

Hemsedal Energi hadde tidligere en pott til støtte for husholdninger for å motivere til energieffektive løsninger. Denne forsvant fra budsjettet i 2006 og er ikke foreslått tilbakeført.

To-veis-kommunikasjon:

Motivene for Hemsedal Energi sin investering i to-veis-kommunikasjon er flerdelte. En av funksjonene som systemet gir, er innhenting av målerstander – noe som også gir mulighet for rask tilbakemelding til kundene. Dette kan på sikt medføre mer fokus på forbruket hos forbrukeren selv, særlig dersom vi får koplet det opp mot rapporter over internett/SMS.

Utstyret skal også muliggjøre direkte utkopling av eks.vis varmtvannstanker og varmekabler. Dette vil kunne medføre at vi greier å styre og dempe effekt-toppene. Som nevnt er det ikke mer enn et par – tre dager i året som det samtidige forbruket når taket av det som er mulig å levere i forsyningsområdet.

Videre ønsker vi å nytte utstyret til å motivere for effektstyring hos den enkelte forbruker. Slik Hemsedal Energi tenker pr. i dag vil vi lage overføringstariffer som premierer de forbrukerne som har et jevnt ”samtidig forbruk”, og heller belaste de forbrukerne som har høyt ”samtidig forbruk” med en høyere avgift. Dette kan sammenlignes med effektavgift hos de store forbrukerne, og vil kunne medføre at de største forbrukerne har større fokus på effektstyring og vil vurdere investeringer i slike anlegg.

1.5 Noen skillelinjer – energiplan – lokal energiutredning:

Det finnes andre planer for energiplanlegging. Det blir lagt opp til en todeling av utredningsarbeidet:

- Lokal energiutredning skal utarbeides av områdekonsesjonær (netteier)
- Kraftsystemutredninger skal gjennomføres av anleggskonsesjonær – og har en mer regional karakter. For Hemsedal er det Buskerud Kraftnett som er kraftsystemansvarlig.

Vi har også lokale planer for Risiko Og Sårbarhetsanalyser og Beredskapsplaner som berører samme tema som over. Det vil være rimelig å se på forholdet mellom lokale energi-planer og –utredninger i forhold til sentrale og regionale planer. Det er litt ironisk at man faktisk kan ha en lokal energiutredningsplan uten spesiell henvisning til en regional plan. Selvsagt må en lokal energiutredning ha en henvisning til hva som skjer i det overliggende nettet, men vi har relativt liten påvirkning på dette arbeidet. Det er å håpe at de lokale energiutredningene på tilstrekkelig vis greier å signalisere lokale behov oppover i kraftsystemet, og at disse blir tatt hensyn til ved kraftsystem-utredningene og –planene.

2 Organisering av arbeidet:

Dette er Hemsedal Energi sin andre energiutredning. Erfaringa fra de første utformingene var delte og vi følte nok og føler at det ikke var eller er veldig stor interesse for arbeidet. Det var rimelig å vurdere i hvilken grad administrasjonen var i stand til å selge produktet, både før, under og etter at prosessen var ferdig. Mitt inntrykk er at det blir et venstrehåndsprodukt når man gjør det sammen med andre oppgaver og de andre oppgavene er mer viktige ”der og da”. Samtidig hender det at vi henviser til energiutredningen i forbindelse med en del spørsmål fra eksterne utbyggere og det forekommer nok at vi skulle ønske energiutredningen var utarbeidet for 10 år siden, siden noe av målet er å vurdere alternativer til utbygging og utbygginga i Hemsedal skjer så fort at vi ofte bare må løse problemer ”her og nå”.

Administrasjonen har på samme måte som tidligere vurdert at vi må gjøre arbeidet selv, hovedsakelig for å spare penger, men også for å få nytte av eierforholdet til den opprinnelige energiutredningen. Vi syntes i tillegg og for øvrig at mange av planene hos andre energiverk ble laget mye over samme lest og at det ble brukt store ressurser i arbeidet som heller kunne vært brukt til primæroppgavene til et energiverk.

Samarbeidet med kommunen er fortsatt viktig. Dette samarbeidet må inkludere utveksling av planarbeid samt medvirke til en felles forståelse av energiproblemer og energiløsninger i området. Samarbeidet forplikter de kommunale plan-organene og områdekonsesjonær på en måte som er savnet tidligere. Vårt inntrykk er at dette samarbeidet må forbedres ytterligere.

2.1 Ansvar:

- Områdekonsesjonær – dvs. Hemsedal Energi – er ansvarlig for å utarbeide den lokale energiutredningen for Hemsedal kommune
- Hemsedal kommune – som må skaffe til veie alt planarbeid i forsyningsområdet. Det er for øvrig laget en veileder som heter ”Energi i kommunene” – utarbeidet av NVE.

2.2 Ansvarlige personer:

- For Hemsedal Energi – Daglig leder Arne Fredriksen, som skriver utredningen
- For Hemsedal kommune – Odd Magne Anderdal

2.3 Tidsplan for arbeidet - 2007:

Gjennom 2007 Hemsedal Energi mottar informasjon om Hemsedal kommune sine utbyggingsplaner samt egen bygningsmasse og egne bygningsprosjekt.

- Evt. eksisterende planer vedr. energi fra kommunen sin side må avklares og skaffes
- Medio nov. 2007 En foreløpig energiutredning blir gjennomgått av kommunens ansvarlige og Hemsedal Energi sine ansvarlige – og slutt-resultat blir utarbeidet
- Primo des. 2007 Lokal energiutredning blir offentliggjort – enten på internettsider eller ved annen offentliggjøring.
- Det blir invitert til et offentlig møte der energiutredningen blir presentert for aktuelle interessenter
- Styret vedtar energiutredningen
- Ferdig utarbeidet energiutredning blir sendt ansvarlig for regional kraftsystemutredning.

2.4 Framtidig rullering:

- Oktober måned Hemsedal Energi innhenter kommunale planer – økonomiplaner for å samordne kommunale planer med energiverkets planer
- November måned Konsekvensanalyser av evt. avvik fra tidligere planer utarbeides. Ny teknologi og annen informasjon oppdateres.
- Desember måned Behandling av Energiutredning i Styret. Lokal energiutredning blir offentliggjort og offentlig møte blir avholdt

3 Status pr. i dag - energisystem:

I Hemsedal kommune er det stort sett elektrisk kraft og biobrensel som blir brukt som energikilder. Det vil i utredningen bli lagt ut en del tabeller som viser dette forholdet. Hemsedal Energi har eksakte tall på forbruk av elektrisk kraft, mens de øvrige energikildene må basere seg på ren gjetning.

3.1 Elektrisk kraft:

Hemsedal Energi eier og driver overføringsnettet i Hemsedal kommune og er dermed områdekonsesjonær. Det er også Hemsedal Energi som selger mesteparten av den kraften som forbrukes i Hemsedal kommune. I seg selv er dette spesielt, og noen vil kunne trekke i tvil hvorvidt Hemsedal Energi har noen egeninteresse i å redusere kraftforbruket, eller bidra til å skaffe til veie alternativ energi i området. Forhåpentligvis er dette punktet ikke noe tema hos noen, men for sikkerhets skyld må det nevnes at energivirksomheten taper penger på de siste kW som forbrukes i området. I seg selv er det altså en egeninteresse i å vurdere andre løsninger – også for Hemsedal Energi.

Hemsedal Energi sin nettvirksomhet er regulert av Norges Vassdrags- og Energidirektorat (NVE) gjennom Energiloven og Forskrifter til denne.

Det må være klart for alle leserne av denne energiutredningen at Hemsedal Energi er totalt avhengig av overliggende nett for å kunne føre fram kraft til forbrukerne. Faller 66 kV-linja som pr. i dag er definert som en produksjonslinje for ECO Vannkraft AS ut av forskjellige årsaker, så er det ikke etablert noe fullgodt alternativ som sikrer forbrukerne. 66 kV-linja er på mange måter selve livsnerven i forsyningsområdet og begge sekundærstasjonene i Hemsedal er knyttet til denne linja. Siden 66 kV-linja er så viktig har Hemsedal Energi tatt på seg driftsansvaret for denne linja. Årsaken er at Hemsedal Energi har døgnkontinuerlig vaktberedskap mens ECO Vannkraft AS reduserer på sin vaktberedskap. Internt i forsyningsområdet er de fleste områder sikret med ringnett slik at det blir relativt lett å skaffe alternativ forsyning dersom et område faller ut. De områdene som ikke har ringforbindelse blir forsøkt sikret i årene som kommer.

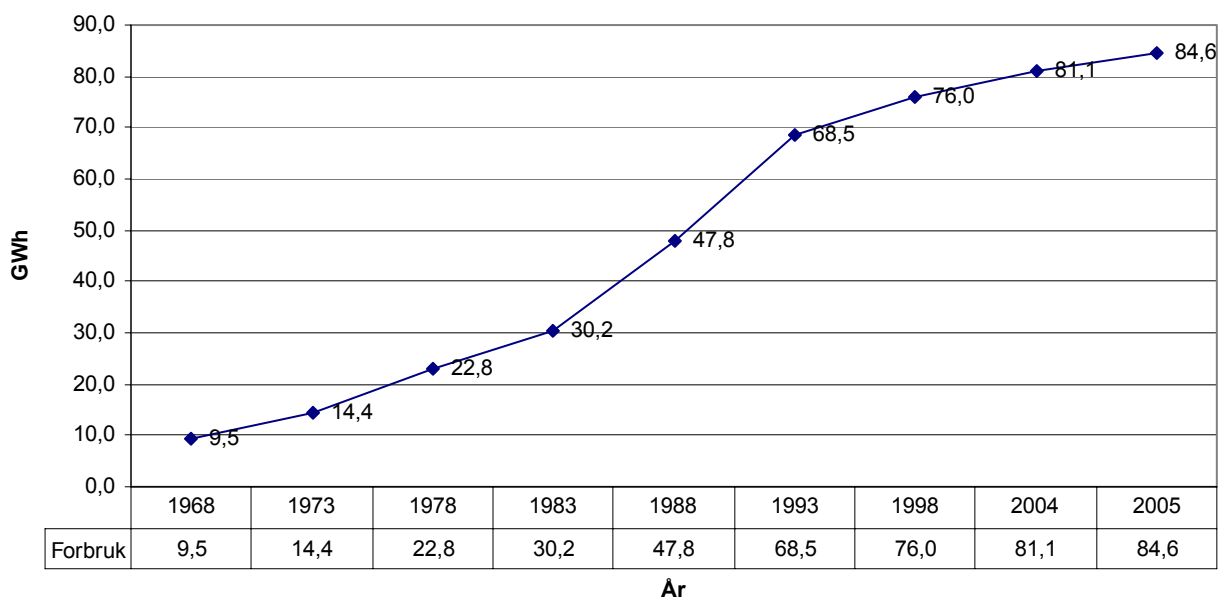
Denne avhengigheten av 66 kV-linja er Hemsedal Energi i ferd med å redusere. Langeset sekundærstasjon ble påbegynt i 2005 og ferdigstilt i 2006. Stasjonen er plassert like utenfor Hemsil 1. Hemsil 1 ble i 2006 bygget ut i regi av ECO Vannkraft AS og gir nå muligheter for isolert revisjon av de enkelte transformatorene samt økt uttak av effekt. Disse investeringene muliggjør at det i framtiden kan leveres nok energi til forsyningsområdet ved vedlikehold av Hemsil 1. En uhyre viktig beslutning for Hemsedals-samfunnet. Hemsedal Energi må betale til ECO Vannkraft AS for deler av denne investeringa.

I tillegg er det besluttet å bygge ut ledningsnettet mellom Langeset og Ålrust for å redusere avhengigheten av 66 kV-ledningen. Investeringene i Langeset og Hemsil 1 henger sammen med denne utbygginga.

3.1.1 Noen tall om forbruket i Hemsedal:

Forsyningsområdet må være blant de forsyningsområdene som har størst økning av forbruk av elektrisk kraft. Dette henger sammen med særdeles stor økning i hyttebygging og overnattingssteder. Forbrukstallene kan ha enkelte år med reduksjoner, men totalt sett øker forbruket for hvert år. (Forbruket er inkl. nett-tap og avvik pga. periodisering)

Forbruk - 1968 - 2005

S

o

Som vi ser er det enorm utvikling og selv om kurva er i ferd med å flate ut noe, så er det fortsatt en jevn stigning fra år til år.

3.1.2 Noen tall (fra årsmelding 2005 + tillegg 2006):

- 3 sekundærstasjoner med samlet ytelse 32 MVA. To sekundærstasjonene får innmating fra ECO Vannkraft AS sin 66 kV-linje mellom Hemsil kraftstasjon og Gjuva kraftstasjon, mens en får innmating direkte fra Hemsil 1 (ECO Vannkraft AS)

Svøo – 10 MVA får innmating fra avgreiningslinje på ca. 1,5 km fra 66 kV-linja til ECO Vannkraft AS.

Holdemoen – 15 MVA får innmating direkte fra 66 kV linja til ECO Vannkraft AS.

Langeset – 7 MVA får innmating direkte fra Hemsil 1 tilhørende ECO Vannkraft AS.

I tillegg er det muligheter for innmating fra Gjuva (4,5 MVA), samt fra Golsfjellet og Eikredammen (3,5 MVA) – til sammen 7-8 MVA.

Dette betyr at maksimal innmating (belastning) i forsyningsområdet er 39 – 40 MVA, men det er med svært mange forutsetninger. Men investeringene i 2005 – 2006 har bedret leveringssikkerheten betydelig.

Innmating fra andre steder (Brekkefoss) kan man ikke regne med i kritiske situasjoner.

- Maksimal belastning i nettet – 25,2 MW – 31.12.2003.
- Forbruk 2005 – 81,2 GWh (fakturert overføring)
- 206,6 km med høyspentnett (hvorav 69,2 km med kabel)
- 403,1 km med lavspentnett (hvorav 294,1 km med kabel)
- 304 nettstasjoner (hvorav 140 i kiosk og 164 i mast)

3.1.3 Generelt:

3.1.2.1 Tap i nettet:

Nettet i forsyningsområdet er regnet som godt. Det er svært lite tap i nettet, noe som er en indikator på god kvalitet.

3.1.2.2 Utfordringer - effekt:

Hemsedal Energi er en kommune i sterk vekst. Særlig gjelder dette turisme og primært vinterturisme. Dette stiller spesielle utfordringer for kraftoverføring, siden Hemsedal Energi må ta høyde for de mest ugunstige toppene når det gjelder forbruk. Som man så av forrige punkt var effekten (det samtidige forbruket av kraft) høyest pr. i dag på nyttårsaftnen i 2003 (25,6 MWh). Maks-effekten i 2005 var heldigvis lavere enn 2003 (men høyere enn i 2004). Legg likevel merke til at effekten var høyere for andre maks-perioder i året (vinterferie og påske).

D

e

t

e

r

g

r

u

n

n

t

i

l

å

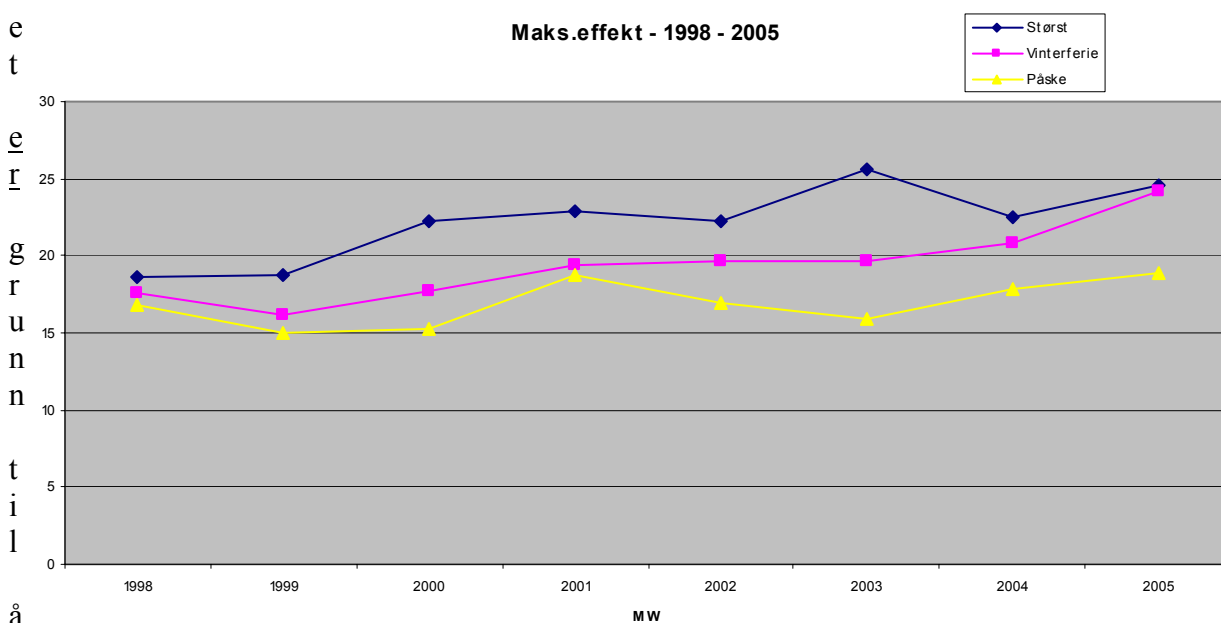
å

å

å

å

Maks.effekt - 1998 - 2005

Dette diagrammet viser behovet for at Hemsedal Energi måtte beslutte investeringer ved Langeset sekundærstasjon og Hemsil 1 i 2005/2006.

De øvrige effekt-toppene vil også skje i tidsrommet desember – januar. Et slikt forbruksmønster medfører at man ikke får utnyttet overføringsnettets maksimalt. Store deler av året er overføringsnettets overdimensjonert, mens det i kortere perioder på vinteren kan være underdimensjonert. Forskjellen illustreres best med eksempelvis en sammenligning med kommuner langs sørlandskysten der sommerturistene bidrar til økt forbruk om sommeren, mens kulda bidrar til økt forbruk blant lokalbefolkningen på vinteren. Totalt sett betyr dette en mye flatere forbruksprofil enn hva tilfellet er i Hemsedal og en atskillig mer normal inntjening gjennom året, selv om NVE hevder det motsatte.

En kan også sammenligne strømmettet med en motorvei inn til eks.vis Oslo. Skal alt gå smertefritt må det være tilstrekkelig størrelse på motorveien til å ta rush-trafikken. Det som plager bilistene er det som skjer i rushperioden. At motorveien er stor nok til å ta unna trafikken med god margin i 20 timer av døgnet er ikke interessant for den som sitter i køen. Spørsmålet er om kraftforbrukerne kan leve med redusert spenning i perioder eller at strømmen ikke kommer fram i det hele tatt i den verste ”rushtiden”.

3

.

1

.

2

.

3

A

v

b

r

u

d

:

H

e

.

1

.

2

.

3

.

1

.

2

.

3

.

1

.

2

.

3

.

1

.

2

.

3

.

1

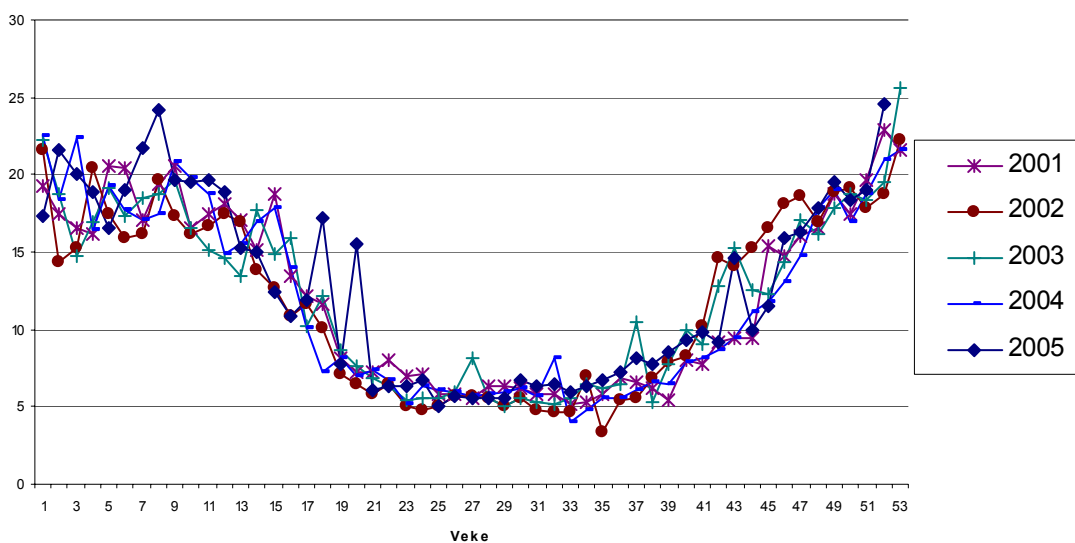
.

2

.

3

Effekt Hemsedal Energi
forbruksprofil

3.1.2.3 Avbrudd:

Hemsedal Energi må registrere alle avbrudd over 3 minutter. Dette blir registrert av vakt-personellet. Energiverket straffes for alle avbrudd over disse 3 minuttene. Dette skjer ved at NVE beregner et tap for forbrukerne ved at de ikke har fått levert bestilt vare og ved at inntektsramma reduseres tilsvarende. Straffen blir ikke effektivert før tapet når et visst nivå.

Hemsedal Energi har de senere årene ligget under det nivået som NVE har satt for akseptabelt avbrudd. I 2002 var tapet større enn det samme nivået – og årsaken var feil på 66 kV-linja. Denne eies av ECO Vannkraft AS og ved feil på denne linja er det Hemsedal Energi som må svare KILE-kostnader.

3.1.2.4 Flaskehalsar:

Sekundærstasjoner:

I 2005 og 2006 er endelig en ny æra i kraftforsyningen for Hemsedal begynt – forhåpentligvis for lang framtid. Det samme ble for øvrig sagt i 1986 ved bygginga av Holdemoen sekundærstasjon.

66 kV-linje mellom Hemsil og Gjuva kraftstasjon:

Avhengigheten av 66 kV-linja mellom Hemsil kraftstasjon og Gjuva kraftstasjon er fortsatt til stede. Hemsedal Energi drifter denne linja ettersom ECO Vannkraft AS ikke har oppsatt vakt. I løpet av 2007 vil det bli bygget ei ny høyspentlinje mellom Langeset og Ålrust som vil redusere denne avhengigheten betydelig.

Andre flaskehalsar:

Arbeidet som er gjort av ECO Vannkraft AS i Hemsil 1 har redusert betydelig de største øvrige flaskehalsene som var i nettet vårt tidligere, dvs. vedlikehold av eller uhell på transformatorene i Hemsil 1.

Innsats for å redusere flaskehalsar:

Behovet for å redusere den totale effekten i forsyningsområdet er redusert. Likevel ønsker vi å fullføre investeringene til toveiskommunikasjon for å bedre kvaliteten på informasjon og prising:

- Få inn nøyaktige måleravlesninger – når det måtte være
- Få til en mer rettferdig nett-tariff, basert på effekt

En ny forbrukstariff som blir basert på effekt regner vi med vil kunne gjøre kostnadene for den enkelte kunde mer rettferdig. Hemsedal Energi ønsker ikke å innføre ny tariff før alle kan bli effektmålt.

3.2 Biobrensel:

Det antas at de fleste husholdninger og hytter har et alternativ til oppvarming i form av en vedovn. Det er i hvert fall svært få bolighus eller hytter som ikke har registrert pipe i de kommunale bygningsoversiktene og bygningsdatabasene.

Det har vært en viss etterspørsel etter støtte til innkjøp av pelletskaminer, men det er marginalt.

Fra Folke- og boligtellings i 2001 er følgende tall registrert (av totalt 808 hus definert som bolighus) – både antall og i % av totalt antall bolighus:

<u>Kun</u> vedovn:	Kombinert elektrisk og vedovn/kombifyring:
14 (1,7 %)	454 (56,2 %)

Det er faktisk 98 boliger som har oppgitt elektrisk oppvarming som eneste oppvarmingssystem, men det rimer dårlig med de kommunale registrene. Vi velger derfor å anta at kvaliteten i besvarelsene ved sist boligteiling var for dårlig. Særlig vil vi anta at nye hus legger opp til en kombinasjon av ved og elektrisk.

3.3 Olje:

Det er ikke utarbeidet en oversikt over forbruket av petroleum i Hemsedal. Vi støtter oss derfor til en oversikt fra Folke- og boligtellings i 2001 der følgende tall registrert (av totalt 808 hus definert som bolighus) – både antall og i % av totalt antall bolighus:

<u>Kun</u> flytende brensel:	Kombinert elektrisk og flytende brensel/kombifyring:
3 (0,4 %)	36 (4,5 %)

Vi kan konkludere med at olje er bort i mot uvesentlig som oppvarming i bolighus i Hemsedal.

3.4 Varmepumper:

Det er ikke utarbeidet en eksakt oversikt over antall varmepumper i Hemsedal. En viss oversikt over husholdningenes bruk av komfort-varmepumper har Hemsedal Energi siden det gis tilskudd til investering i slikt utstyr. Vi antar at ca. 35 - 40 husholdninger har fått installert varmepumper i Hemsedal kommune. Dette utgjør ca. 4,5 – 5,0 % av bolighusene.

3.5 Gass:

Det er ikke utarbeidet en oversikt over forbruket av gass i Hemsedal. Forbruket skal i følge SSB være minimalt.

Det er i hytteområder vurdert gass som et alternativ til elektrisitet. Det foreligger planer og Hemsedal Energi er vurdert som en aktør i denne forbindelse. Vi har ikke registrert noen konkrete henvendelser fra de som har utarbeidet planene.

3.6 Vassboren varme:

Vassboren varme kan være så mangt. I utgangspunktet defineres også anlegg som varmer opp varmtvannet med eks.vis elektrisitet i denne kategorien. Dette virker noe feil, og man skulle tro at man med vassboren varme mente energi som ble hentet opp fra undergrunnen. Slik er det pr. definisjon ikke, men det vil bli tatt opp til vurdering i punkt 4.6.

Hemsedal Energi har vært nødt til å støtte seg til opplysninger fra lokalkjent rørlegger i Hemsedal. I følge disse opplysningene er det installert vassboren varme i ca. 30 – 40 bolighus, 50 – 60 hytter, 10 leiligheter og ca. 10 andre enheter. Det er videre installert vassboren varme i minst ett kombinert butikk/leilighetskompleks. De aller fleste av disse byggene bruker andre energikilder for å skaffe vassboren varme.

I forhold til Folke- og boligtellings i 2001 er det enkelte avvik fra disse tallene:

<u>Kun</u> vassboren varme:	Kombinert elektrisk og vassboren varme:
19 (2,4 %)	65 (8,0 %)

Bygdaheimen har vassboren varme, men dette dekker bare en liten del av anlegget. Det nye legesenteret i kommunen har vassboren varme,.

3.7 Andre energikilder:

Det er ikke utarbeidet oversikt over forbruket av andre energikilder i Hemsedal.

4 Statistikk – noen tall:

Den statistikken som det blir referert til i dette kapitlet og som gjelder elektrisk kraft hentes fra NVE-rapporteringa. Vi bruker denne statistikken for å illustrere utvikling bakover i tid. Selv uten annen utbygging i forsyningsområdet er det grunn til å tro at utviklinga framover også vil innebære en viss endring i form av økt forbruk – hvis vi ikke lykkes med å justere forbruket ned med forskjellige incentiver.

Lokalt er som tidligere nevnt problemet med effekt større enn problemet med totalforbruk. Effekt er for så vidt også et problem nasjonalt, men har mindre fokus enn vannmagasiner og kraftpriser.

Tabellene kan være litt vanskelige å lese siden sammenligningstallene er referert til forskjellige år. Dette har sammenheng med at tallene hentes fra forskjellige statistikker.

4.1 Bruk av elektrisk kraft:

Hemsedal Energi har statistikk på forbruket til veldig mange brukergrupper. Vi har her valgt å benytte vårt normale oppsett. Vi viser i tillegg til diagram på side 7 som går enda lenger tilbake.

Tabell – forbruk av overføringstjenester – 1995 – 1998 – 2001 – 2005 – reelt forbruk (tabellen vil avvike fra den på side 7, ettersom nett-tap ikke inngår i denne tabellen):

Tall i GWh/år	1995	1998	2001	2005
Husholdninger	20,8	20,3	23,1	21,0
Hytter og fritidsbustader	12,7	14,5	18,7	13,3
Industri < 200 kW	17,4	15,5	18,2	25,1
Industri > 200 kW	4,5	8,0	8,4	11,1
Uprioritert kraft	2,3	4,5	3,3	3,3
Andre leverandører	4,3	5,3	8,1	6,3
TOTALT	62,0	68,1	79,8	80,1

Det er interessant at det ikke har vært den store utviklinga i totalt forbruk fra 2001, men dette varierer veldig fra år til år uten at det blir vist i tabellen. Dette har mange årsaker.

Mest interessant er det å se på utviklingen mellom forbruket til de forskjellige kundegruppene. Forbruket til ”primærkundene” (husholdninger og industri) øker voldsomt, men det er ikke husholdningene som drar opp. I 2001 var forbruket for disse gruppene ca. 50 GWh, mens forbruket i 2005 var 57 GWh. Vi har tilgang på ca. 50 GWh med ”billig kraft” – her blir det en form for subsidiering av enkelte kunder. Det blir en utfordring å få en ”rimelig” fordeling mellom gruppene.

Bruken av elektrisk kraft vil normalt variere veldig mye fra år til år. Dette skyldes vær- og klima-forskjeller. Det er derfor normalt å justere slike forbrukstabeller ut fra såkalt graddagstall¹ for et normalår.

¹ Graddager er et begrep som benyttes for bl.a. å kunne gi bedre grunnlag for å vurdere hvilke energimengde som går med til oppvarming av bygninger. Det er forskjellig vektning på husholdning og industri/annet.

Graddagstall uttrykker differansen mellom utetemperaturen og en innetemperatur på 17 grader C. Tallene er summert sammen for hele året, og høye graddagstall indikerer kalde år. Det eksisterer ikke slike tall for Hemsedal, og vi må derfor benytte tall for hele landet i vår oppstilling. Dette er definitivt feil, men kan likevel være et utgangspunkt for å illustrere forskjeller

I tabellene nedenfor er denne dessverre ikke oppdatert for 2005 siden disse tallene ikke er mottatt fra Meteorologisk institutt. Tallene koster i tillegg utrolig mye for bare denne informasjonen og vi har derfor valgt å avvente beregningene og heller hente tallene fra andre energiutredninger og korrigere ved neste energiutredning.

Tabell – forbruk av overføringstjenester – 1995 – 1998 – 2001 – temperaturkorrigert forbruk:

Tall i GWh/år	1995	1998	2001	%-vis endring 1995 - 2001
Husholdninger	20,5	21,5	23,7	15,6%
Hytter og fritidsbustader	12,5	15,4	19,2	53,6%
Industri < 200 kW	17,2	16,4	18,7	8,7%
Industri > 200 kW	4,5	8,5	8,6	91,1%
Uprioritert kraft	2,3	4,7	3,4	47,8%
Andre leverandører	4,2	5,6	8,4	100,0%
TOTALT	61,2	72,1	82,0	34,0%

Under gruppa ”Andre leverandører” finner vi salg av kraft fra andre kraftleverandører enn Hemsedal Energi. Det er få husholdninger blant disse.

Tabellen på forrige side gir en indikator på forbruksveksten, som er ganske betydelig i perioden. I landsmålestokk økte forbruket med ca. 5 – 10%. Dette indikerer at husholdningene i Hemsedal kommune har hatt bare litt ekstra vekst i forhold til landsgjennomsnittet.

Mest dramatisk er utviklinga i forbruket som gjelder hytter og fritidsboliger. Med den ekstra usikkerheten som gjelder gruppa ”Andre leverandører”, er økningen i forbruk meget betydelig. Vi registrerer også at gruppa ”Industri > 200 kW” øker kraftig. Dette er nært knyttet til turisme og reiseliv.

4.2 Bruk av biobrensel:

Vi har lite statistikk over bruk av biobrensel og ved fordelt pr. kommune.

I Enova sine hjemmesider er det anslått at bruken av ved og biobrensel utgjør ca. 18 % av forbruket av elektrisitet. Dette er på landsbasis – og beregnet for 2001. Vi vet at forbruket av ved er forskjellig fra landsdel til landsdel og antar at distrikts-Norge bruker mer ved enn sentral strøk. Et forsiktig anslag kan derfor være at Hemsedal forbruker ca. 25% av elektrisitetsforbruket i et normal-år til tross for at selve kraftprisen fra eksternt

hold er regnet som lav i Hemsedal. I tabellen er det derfor regnet med at forbruket til husholdninger og hytter + eksterne leverandører utgjør de samme kundene som benytter biobrensel til oppvarming og dermed beregnet 25% av deres forbruk av overføringstjenester for de aktuelle årene. Dette er en endring fra sist energiutredning. Det blir uansett kvalifisert gjetning.

Statistikk fra SSB avviker vesentlig fra dette.

Tabell – forbruk av biobrensel – 1991 – 1995 – 2001 – 2004 – stipulert forbruk:

Tall i GWh/år	1991	1995	2001	2004
Husholdninger	8,0	9,5	12,5	10,2

4.3 Bruk av olje/parafin:

Hemsedal Energi har ikke tilgang til nøyaktig statistikk som forklarer forbruket av olje- og parafin som energikilde i Hemsedal. Vi må benytte SSB sin statistikk og ”anta” at tallene er som vist under. Som vi registrerer i punkt 3.3 er forbruket av olje/parafin pr. i dag regnet som marginalt.

Tabell – forbruk av olje/parafin – 1991 – 1995 – 2001 - 2003 – stipulert forbruk (kilde SSB):

Tall i GWh/år	1991	1995	2001	2003
Husholdninger	1,2	0,9	1,2	1,3

4.4 Bruk av varmepumper:

Hemsedal Energi kjenner bedre til bruken av varmepumper i privathusholdninger. Det vi vet er antallet – og størrelsen på disse. Siden disse stort sett er komfort-varmepumper må vi anta at de også fører til et forbruk om sommeren, dog relativt lite siden ikke akkurat ekstrem varme er vanlig i forsyningsområdet. Det er vanskelig å skille varmepumpene ut fra ordinært elektrisitetsforbruk.

4.5 Bruk av gass:

Ut fra statistikk er forbruket marginalt. Vi tar ikke hensyn til dette i Hemsedal i denne energiutredningen, men kan nevne at det er vurderinger om et felles gassanlegg i forbindelse med et hyttefelt i kommunen. Dette blir i så fall på frivillig basis og ikke som følge av noe krav fra kommunen.

Det kan virke som om det er mer sannsynlig med bruk av gass i nyere hyttefelt enn i boligfelt. Tabellen gjelder derfor totalt forbruk i kommunen.

Tabell – forbruk av gass – 1991 – 1995 – 2001 – 2003 – stipulert forbruk (kilde SSB):

Tall i GWh/år	1991	1995	2001	2003
Totalt	0,1	0,8	0,9	1,5

Se for øvrig punkt 5.2 for informasjon om planer som inkluderer gass.

4.6 Bruk av vassboren varme:

Også her er statistikkgrunnlaget dårlig. Det finnes anlegg som er satt i drift og det er ikke noen kommunal statistikk for dette. Vi mener at dette er færre enn 10 anlegg.

4.7 Bruk av andre energikilder:

Vi tenker i den forbindelse spesielt på fjernvarme. Det er ikke registrert noen anlegg som benytter fjernvarme i Hemsedal kommune. Det er heller ikke lagt til rette for fjernvarme. Også her er statistikkgrunnlaget dårlig.

Hemsedal kommune har satt av et område til fjernvarmeanlegg i forbindelse med Hemsedal Fjellandsby. Det er ikke satt krav til fjernvarme ved utbygging.

5 Lokal energiproduksjon:

5.1 Vannkraft:

I Hemsedal er det etablert ett mikrokraftverk. Det er under etablering ett annet mikrokraftverk. Hemsedal Energi er ikke engasjert i noen av disse prosjektene, men kjøper kraftproduksjonen som ikke blir benyttet til eget forbruk av eier(e).

Ett av poengene med lokal energiutredning er å kartlegge og finne alternative energiformer til vannkraftproduksjon. Det er likevel interessant å se hva slags planer og muligheter som ligger i evt. videre utbygging av vassdrag i kommunen. I forhold til "våre" flaskehals er dette ikke viktige planer for Hemsedal Energi isolert, men informasjonen må uansett gis i en slik plan, selv om det ikke er oss som til syvende og sist avgjør slike utbygginger.

Hemsedal Energi har til nå stilt seg positive til lokale engasjementer, men har valgt å ikke delta som eiere i de prosjektene som er utbygget og de prosjektene som er på planleggingsstadiet. Hemsedal Energi stiller til disposisjon for utbyggere kompetanse og tekniske løsninger for å få koplet evt. kraftstasjon til vårt overføringsanlegg.

Tabell – Utnyttede vannkraftressurser i Hemsedal:

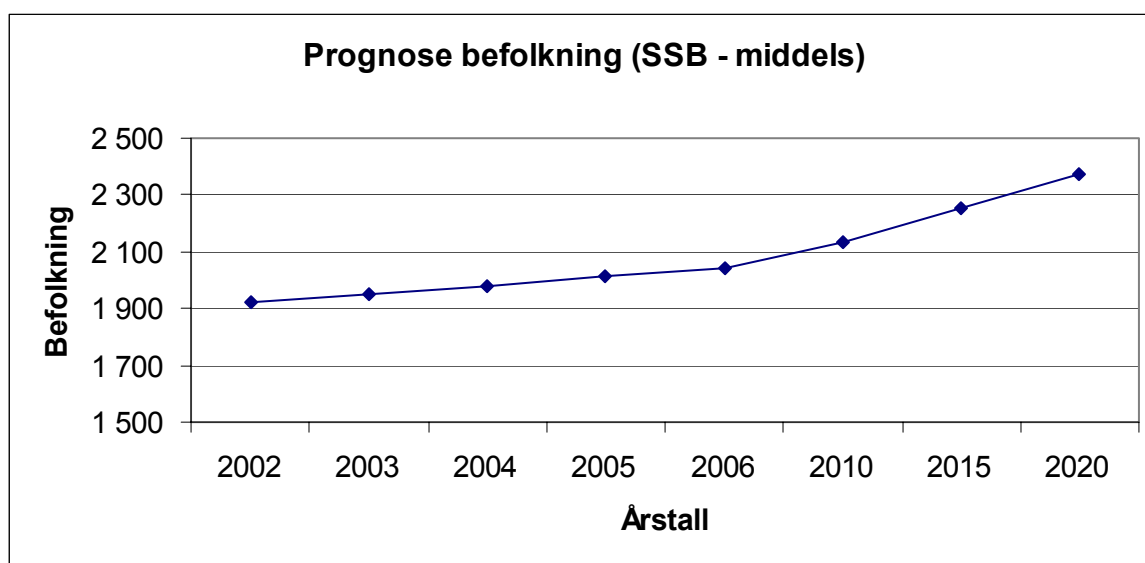
	Antall	MW	GWh
Samlet plan 1000 – 9999 kW	1	4,6	20,7
50 – 999 kW < 3 kr.	6	3,5	14,1
1000 - 9999 kW < 3 kr.	4	7,1	29,0
50 – 999 kW mellom 3 og 5 kr.	3	0,8	3,4

5.2 Annen produksjon:

Det utredes videre noen planer om et bioenergianlegg i forbindelse med bygging av fjellandsbyen basert på trepellets og et backupanlegg som skal benytte gass. Etter planen skal dette bioenergianlegget kunne levere 3 - 4 MW effekt og ca. 20 GWh kraft over året, hovedsakelig som vannbåren varme og fjernvarme. Dette er meget interessante planer.

6 Utvikling i energietterspørsel:

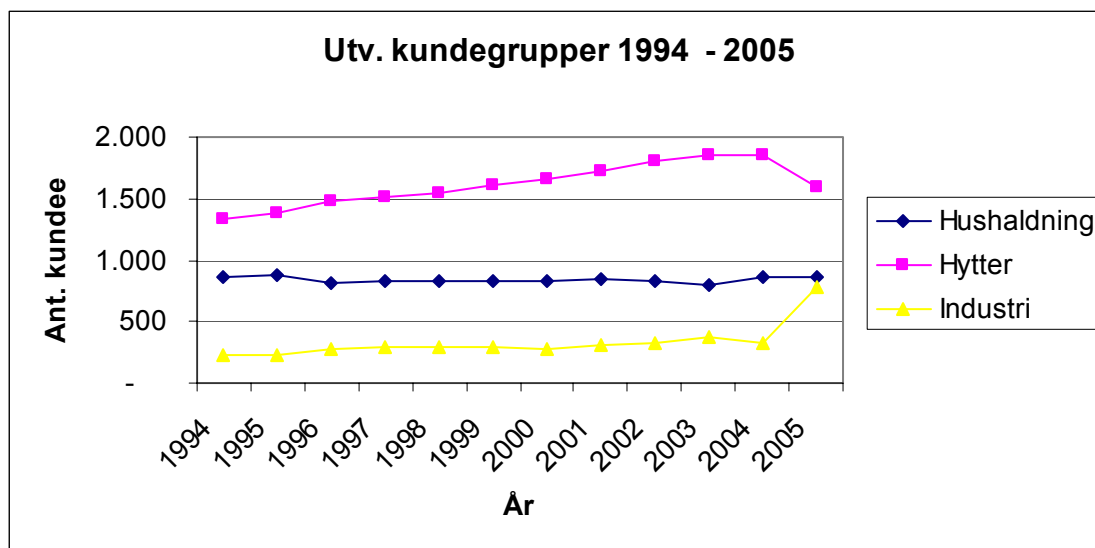
En sak er situasjonen i dag. En annen sak er framtidig forbruk – både effektmessig og totalforbruk av energi. Vi kjenner til at det foreligger planer for stor turistutbygging i Hemsedal kommune. Dersom disse blir en realitet – vil det få store konsekvenser for infrastrukturen i kommunen. Dette gjelder også overføring av kraft. Ut fra statistikk fra SSB ser vi at det er store avvik fra år til år når det gjelder byggeaktivitet. Ut fra egen statistikk om nye tilkoplinger ser vi også denne ”trenden”. Dette ser vi tydelig fra diagrammet på neste side som viser at ”hytter og annet” utgjør en klar overvekt når det gjelder nye tilkoplinger til strømmettet.

Prognose for befolkningsveksten har vi hentet fra SSB. Det er flere typer prognose og vi har i eksemplet over benyttet middels befolkningsvekst. Også denne virker etter vår mening å være optimistisk. Men det er virker klart at dersom man ønsker å satse på turisme, så krever det også at noen gjør arbeidet. Vi forstår det slik at antallet sesongarbeidere øker og antar at dette fører til at antall husholdninger ikke nødvendigvis øker i samme takt, dvs. at kurven blir atskillig flatere enn vist nedenfor.

Ser vi på folketall ut fra offentlige statistikker registrerer vi også mer svingninger enn normalt. Det har vært befolkningsvekst de senere årene med unntak av 2002 - 2003, men framskrevet – offentlig statistikk – på basis av disse har vist seg å være relativt feil. Vi har derfor valgt å gjøre det så enkelt som at dersom Hemsedal kommune beholder en befolkning på ca. 2.000 mennesker, så er det bra for en utkantskommune i dagens samfunn. Med en fortsatt vekst i turismen vil vi trolig se en økning i antallet sesongarbeidstakere, noe som stiller andre krav til innkvartering. Brakklandsbyen er ett eksempel på slike løsninger.

For å underbygge dette viser vi fordeling og utvikling av kundegruppene i Hemsedal de siste 10 årene i diagrammet nedenfor. Som vi ser er det bare en marginal endring når det gjelder husholdning. Det er en betydelig endring mellom hytter og industri.

Dette er et av problemene ved at staten tillater en annen definisjon av næring enn det som Hemsedal Energi lokalt har gjort. Reduksjonen av hytter fra 2004 til 2005 skyldes ikke at det er blitt færre hytter i området vårt, men at de blir organisert annerledes – de kommer inn under begrepet industri.

Selv med en forsiktig økning i befolkningen vil det selvsagt også kunne bli endringer i kraftforbruket hos den enkelte husholdning. Dette har selvsagt sammenheng med prisutvikling – og prissetting. Også dette er et dilemma når vi har fokus på lav pris lokalt, siden vi ikke kan regne med at reduksjon i forbruket motiveres ut fra kraftprisen. Erfaringene fra 2003-sesongen var likevel til ettertanke. Selv om husholdningene hadde jevn og forutsigbar pris hele året, så reduserte denne kundegruppen sitt forbruk mens eks.vis hyttene økte sitt forbruk enda de betalte markedspris.

I senere tid er Hemsedal Energi kontaktet av konsulenter som arbeider med Hemsedal Fjellandsby. Dette prosjektet krever veldig mye energibruk, men legges det også spenstige og interessante tanker om alternativ, jfr. punkt 5.2.

Vi har for øvrig tro på at tariffing basert på effekt samt rask oppdatering av forbruksdata kan medvirke til en høyere bevissthet om kraftforbruket.

6.1 Kommunale planer:

Det er utarbeidet relativt omfattende planer for Hemsedal kommune. Planene som gjelder turistutbygginga ved skiheisområdet må være blant Norges mest gjennomdiskuterte planer. Vi viser i den sammenheng til ”Reguleringsplan for Hemsedal Fjellandsby”, men også Kommuneplanen for Hemsedal er et godt plandokument for framtidig utvikling.

Konsekvensutredningen i forbindelse med Hemsedal Fjellandsby sier også litt om hvilke utfordringer som Hemsedal kommune står overfor, bl.a. regnes det med at det mot år 2020 vil bli behov for mellom 315 og 482 nye arbeidsplasser og dermed mellom 250 – 400 nye boliger. Samtidig vil det oppstå et behov for omfattende utbygginger i barnehager, skoler, syke- og aldershjem m.v.

Disse utbyggingene har vi ”litt” tvil til. At alle nye arbeidsplasser automatisk vil kjøpe ny bolig kan være en overvurdering. Eks.vis økte folketallet i Hemsedal fra 1990 til 2001 med over 300 personer. Antall husholdningskunder ved Hemsedal Energi har holdt seg relativt stabilt i samme periode. Om dette skyldes utstrakt bruk av leiligheter eller annet er usikkert.

6.1.1 Boligbygging

Planene om utbygging av nye boligområder er konsentrert om byggefelt nærmere sentrumsområder, Trøim, Ulsåk og Tuv. Noe spredd bosetning må også påregnes, men i det alt vesentlige er boligbygging konsentrert om boligfelt. Et spesielt omsyn blir gjort for å dekke boligbehovet til sesongarbeiderne.

6.1.2 Næringsvirksomhet

Med den aktiviteten som man ser pr. i dag når det gjelder reiseliv og enda mer de konturene som vi ser av utbyggingsplanene, vil det selvsagt også være behov for en del næringsutvikling i samband med denne virksomheten. Mye av næringsvirksomheten er selvsagt knyttet opp mot turisme og sengeplasser, men det vil også måtte medføre en del utvikling i sentrum, fortrinnsvis Trøim sentrum og fortrinnsvis i form av utbygging av serviceanlegg.

6.1.3 Miljømål

Miljømål er også en viktig del av det kommunale planverket. For energiverket gjelder en del forhold som kan være motstridende – eks.vis leveringssikkerhet og estetikk. Vi merket det godt når energiverket ble pålagt å rydde langs høyspentlinjene og der følgende kunne bli styggere traséer langs linjene. Selv om energiverket forsøker å ta hensyn vil det kunne oppstå skjønsmessig uenighet mellom grunneier og anleggseier når ryddinga er gjennomført.

Følgende strategi er nevnt spesielt i Kommuneplanen for Hemsedal kommune når det gjelder fritidsbygg:

Det skal leggjast vekt på bruk av miljøvennlige energikjelder. Fritidsbygg skal i størst mogleg utstrekning vere tilrettelagt for vassboren varme.

Dette er i seg selv ingen prioritert oppgave for energiverket, ei heller finnes det spesielle sanksjoner for å ivareta dette punktet. Vi har likevel forsøkt å motivere til slike tiltak på bolighus, men har ikke tilsvarende ordning for hytter. Dette burde vurderes, men av budsjettmessige grunner ser det ut til at Hemsedal Energi i stedet for å øke innsatsen må kutte tiltaksordningene som gjelder bolighus.

Det er også tatt med punkt i Kommuneplanen som gjelder teknisk infrastruktur. Dette er relativt overfladisk slik det også bør være i en plan. Noen begrensninger ligger det i punktet, men Energiverket ser det som selvsagt at det ved spesielle situasjoner blir kommunisert om forholdet.

6.2 Framskrivning av energibruken:

Dersom vi hadde foretatt en vurdering av energiforbruk for husholdninger pr. innbygger i de 3 årene som vi har vist i tabeller tidligere, så ville vi ha sett at energiforbruket pr. innbygger var tilnærmet likt de tre aktuelle årene – ca. 11.700 kWh/innbygger. Dette kan bety at evt. livsstilsendringer ikke påvirker energiforbruket vesentlig. Dersom man velger å legge denne antagelsen til grunn – og dersom man velger å holde fast på at innbyggertallet i Hemsedal ikke øker nevneverdig i årene som kommer, så vil vi få et relativt stabilt forbruk i årene som kommer når det gjelder husholdninger.

Endringene vil i det alt vesentlige påvirkes av klima-forhold. Evt. endringer i forbruket hos husholdningene vil bli marginale, selv om slike forhold som endring i boligstørrelse selvsagt vil bety noe. Samtidig vil vi anta at vi med en ny tariffing på overføringstjenestene og økt fokus og rask oppdatering og tilsvarende kjennskap til forbruket vil kunne motivere til sparing.

Tabell – forbruk av overføringstjenester – 1995 – 1998 – 2001 – temperaturkorrigert forbruk:

Tall i GWh/år	1995	1998	2001	%-vis endring 1995 – 2001
Husholdninger	20,5	21,3	23,6	15,1 %
Innbyggere	1743	1824	2015	15,6 %
Gj.snittlig elektrisk forbruk pr. innbygger	11.800	11.700	11.700	0,9 %

7 Vedlegg:

7.1 Forklaring av ord:

Bioenergi/biobrensel	energi basert på ved, flis, bork, skogsavfall, trevyrke, torv, halm, avfall eller deponigass. Fornybar energikilde.
Effekt	energi eller utført arbeid pr. tidsenhet [W].
Energi	evne til å utføre arbeid eller varme, produkt av effekt og tid [kWh]. Finnes i flere former, som potensiell, kinetisk, termisk, elektrisk, kjemisk, kjernefysisk og så videre.
Energibruk	bruk av energi. Må knyttes til et objekt for å gi mening, for eksempel energibruken til et bygg.
Energibærer	fysisk form som energi er bundet i, for eksempel olje, kull, gass og elektrisitet.
Energieffektivitet	et mål på hvor mye nytte i form av komfort eller produksjon en får av den energien som blir brukt. For boliger kan energieffektiviteten måles som forholdet mellom antall kvadratmeter oppvarma areal og energibruket.
Energiforvaltning	styring og administrasjon av energitilgang og energibruk i en virksomhet
Energikilde	energiressurs som kan utnyttes direkte eller omdannes til en energibærer.
Energikvalitet	evne til å utføre mekanisk arbeid. Nyttens av ulike energiformer. Elektrisitet har høyest kvalitet av alle energibærerne.
Energiledelse	den delen av virksomhetens ledelsesoppgaver som aktivt sikrer at energien blir utnyttet effektivt.
Energiplaner	fellesnevne på ulike planar for å kartlegge framtidig oppdekking av energibehovet i et definert område.
Energisparing	tiltak som gir redusert energibruk som følge av redusert nytte, for eksempel å senke romtemperaturen.
Energitjeneste	den tjenesten vi ønsker utført ved hjelp av energibruket vårt, for eksempel oppvarming, belysning og framdrift.
Energiøkonomisering	(ENØK): alle de samfunnsøkonomiske forbedringene i energisystemet og bruken av energi som fører til høyere energiproduktivitet, mer fleksibilitet, og som gir et bedre miljø.

Enøkpoltikk:	tiltak, virkemiddel og program som styresmakter eller virksomheter setter i verk med sikte på å utløse samfunnsøkonomisk eller bedriftsøkonomisk lønnsomme ENØK-tiltak.
Enøkpotensial	så mye energi som kan spares på en lønnsom måte uten ulemper som for eksempel redusert komfort.
Enøktiltak	atferdmessige eller tekniske tiltak som resulterer i en mer effektiv energibruk.
EOS	Forkortelse for energioppfølgingssystem.
Fjernvarmeanlegg	også kalt nærvarmeanlegg. Større anlegg for produksjon og fordeling av vannbåren varme til varmebrukere.
Fornybare energikilder	energiressurser som inngår i jordas naturlige kretsløp (sol-, bio- og vindenergi).
Fossile brensel	Energi som kommer fra hydrokarbon, olje, kull og gass. Blir produserte over svært lang tid.
Graddag:	differansen mellom døgnmiddeltemperatur (utetemperatur) og valgt innnetemperatur (ofte 17 °C)
Graddagstall	summen av tal på graddager i en periode.
GWh: gigawatttime	1 000 000 kWh [energimengde]
Integrert energisystem	distribusjonssystem i bygg eller bolig for vannbåren varme
LNG	flytende naturgass (Liquefied Natural Gas).
LPG	flytende propan og butan (Liquefied Petroleum Gas).
Naturgass	Fellesbenevnelse på hydrokarbon som vesentlig er i gassfase når den blir utvunnen.
NVE	Norges vassdrags- og energidirektorat.
Nye fornybare energikilder	samlebenevnelse for energikilder som kontinuerlig blir fornya. Begrepet "nye" blir brukt for å skille mellom relativt ny teknologi og mer konvensjonelle vasskraftverk.
Oppvarmingssystem	et system som produserer, overfører og distribuerer varme.
Vannbåren varme	varme (energi) som blir utvekslet mellom varmt andre medium, for eksempel vannrør i gulv.
Vannkraft	elektrisk energi som har utgangspunkt i vannets stillingsenergi (potensielle energi) som blir overført til bevegelsesenergi (kinetisk energi) for eksempel i en elv.

Varmeplan	Kan og bør være del av arealplanlegginga for å se på energi- og varrefaktorer som: lokale klimaforhold, lokale energiressurser, elektrisitetsforsyning, spillvarme, fjernvarme/nærvarme. Kan inngå som del av energiplanar.
Varmepumpe	En maskin som med tilførsel av elektrisitet transporterer varme fra omgivelsene opp på et høyere temperaturnivå, der varmen blir avgitt. Ei varmpumpe avgir vanligvis ca. 3 ganger så mye varme som den mengda elektrisitet som blir tilført.

7.2 Benevnelser og omregningsfaktorer:

1 kWh (kilowatttime)	=	10^3 Wh = 1 000 Wh
1 MWh (megawatttime)	=	10^6 kWh = 1 000 kWh
1 GWh (gigawatttime)	=	10^9 kWh = 1 million kWh
1 TWh terawatttime	=	10^{12} kWh = 1 milliard kWh

Grunnenhet for effekt er watt, og følgende enheter blir brukt:

1 W (watt)	=	1 J/s
1 kW (kilowatt)	=	10^3 W = 1 000 W
1 MW (megawatt)	=	10^6 W = 1 000 kW

7.3 Referanser:

[1] **SSB- Statistisk Sentralbyrå** sine hjemmesider på
<http://www.ssb.no>

Statistikk over befolkningsframskriving:
<http://www.ssb.no/folkfram/tabeller/tab-2002-12-05-0806.html>

Statistikk over befolkning i kommunene:
http://www.ssb.no/emner/historisk_statistikk/reg.html

Folke- og boligtellingsen i 2001 med blant annet oversikt over energikilder i private hus
<http://www3.ssb.no/statistikkbanken/>

[2] **Internettveileder for lokale klima- og energistrategier**
http://www.sft.no/arbeidsomr/prosjekt/klima/om/internettveileder_klimastrategier.pdf

[3] **Statens forurensningstilsyn SFT:**
<http://www.sft.no/arbeidsomr/prosjekt/klima/>

[4] **Odin, informasjon fra regjeringen og departementene**
<http://www.odin.dep.no/odin/norsk/index-b-n-a.html>

[5] ”**Energi i kommunene**” Norges vassdrags- og energidirektorat 2000
<http://www.nve.no/> - se på Informasjon for kommuner

[6] **Enova**
<http://www.enova.no>